

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar Neveléstudományi Intézet
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék
ROMA-NEMZ-PED-22-0004

ORSZÁGOS ROMANI NYELVI KONFERENCIA

Absztrakt füzet

Pécs, 2022.

BELÜGYMINISZTERIUM

TÁRSADALMI ESÉLYTEREMTÉSI FŐIGAZGATÓSÁG

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Romológiai Kutatóközpont Romani
Nyelvi Műhely • 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. • Felelős kiadó: Cserti Csapó Tibor
tanszékvezető • Szerkesztette: Cserti Csapó Tibor – Kádár-Kokas Dóra – Lakatos
Szilvia • ISBN: 978-963-626-161-0

A KONFERENCIA PROGRAMJA

09.30 Megnyitó **Dr. Wolosz Robert** dékánhelyettes, egyetemi docens
Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Dr. habil. Cserti Csapó Tibor tanszékvezető egyetemi docens
Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

Sztojka Attila roma kapcsolatokért felelős kormánybiztos
Belügyminisztérium

10.00 **Dr. Szalai Andrea** tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet
„Te jertin, te na xajil tumari baxt, kaj pomenij...” ’Bocsássátok meg, ne vesszen el a szerencsétek, hogy említem...’ Tisztasági tabuk és társalgási jóvátevések a romani interakcióban

10.20 **Dr. Heltai János Imre** egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Magyar Nyelvtudományi Tanszék
A transzlingválás mint lehetőség a romák nyelvi állampolgárságának erősítésére

10.40 **Dr. Lakatos Péter** tudományos segédmunkatárs, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtudományi Intézet
Romani fordítási nehézségek a Római misekönyv imádságaiban

11.00 **Dr. Baló András Márton** tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpont, Általános és Magyar Nyelvészeti Osztály
A hungaro-romani nyomában

11.20 **Kávészünet**

11.40 **Rosenberg Mátyás** tudományos segédmunkatárs, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet
„A fodrász belőtte a séróm, de a csajom valahogy nem komálja” – romani kölcsönzések használata és jelentésváltozása a magyar nyelvben

12.00 **Karácsonyi Krisztina** doktorandusz, PTE-BTK Neveléstudományi Doktori Iskola
Konstruktivizmus a romani oktatásban

12.20 **Major Ágnes** magyar-romológia szakos tanár, lovári nyelvoktató, Gandhi Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola
Lovári nyelvoktatás a Gandhi Gimnáziumban – modern nyelvoktatás, digitális lehetőségek

12.40 **Dr. Lakatos Szilvia** egyetemi adjunktus, PTE-BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék
A PTE BTK NTI Romológiai Kutatóközpont Romani Nyelvi Műhely bemutatása

13.00 **Ebédészünet**

14.00 **Kerekasztal-beszélgetés – A romani nyelv múltja, jelene és jövője**
Moderátor: **Dr. Lakatos Péter**

A beszélgetés résztvevői:

Forgács Marietta, Dr. Lakatos Szilvia, Nagy Gusztáv, Rostás Csaba

ABSZTRAKTOK

SZALAI ANDREA

ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont

„Te jertin, te na xajil tumari baxt, kaj pomenij...” ’Bocsássátok meg, ne vesszen el a szerencsétek, hogy említem...’ Tisztasági tabuk és társalgási jóvátevés a romani interakcióban

Kulcsszavak: romani interakció, nyelvi tabu, tisztaság/tisztátalanság, jóvátevés, társadalmi nem

Az előadás a tisztaság/tisztátalanság (*marhime*) ideológiájával összefüggő nyelvi tabu jelenségét vizsgálja erdélyi gábor roma közösségekben¹. Érinti azt a módszertani problémát, amivel akkor szembesülünk, ha stigmatizált nyelvi gyakorlatokat vizsgálunk, és azt szeretnénk megérteni, hogyan oldja fel és hogyan menedzseli egy közösség azt a paradoxont, amit a nem említendő, tabunak tekintett fogalmakról való beszéd jelent. Míg a *marhime* ideológiájára és nem nyelvi gyakorlataira jelentős figyelmet fordítottak az antropológiai kutatások, ennek interakciós aspektusait alig vizsgálták. Az előadás ezt a kevésbé kutatott összefüggést állítja központba, és azokra az interakciós gyakorlatokra koncentrál, amelyek révén a romani beszélők enyhíteni próbálják a tabusértés potenciálisan káros interakciós és kapcsolati következményeit.

A nyelvi tabukat komplex, pragmatikai és interakciós jelenségnek tekintem (Allan–Burridge 2006, Pizarro Pedraza 2018), ezért azok interakciós aspektusaira, használatára koncentrálok. Amellett érvelek, hogy a tabuk működése jól megragadható a tabusértést megelőző vagy azt követő jóvátevés (Suszczyńska 2003) társalgási rutinjainak elemzésén keresztül. Formájukat tekintve ezek a rutinok többnyire a ’bocsánatkérés+áldás/jókívánság’ szekvenciából állnak. Többféle adatot használok fel: résztvevő megfigyelés tapasztalataira, face-to-face és online spontán interakciókra, és interjúk elemzésére egyaránt támaszkodom. Figyelmet fordítok a jóvátevés társadalmi nemi változatosságára, rámutatva arra, hogy ez a nyelvi gyakorlat szerepet játszik a nemek viszonyára vonatkozó kulturális elképzelések megalkotásában és fenntartásában.

Hivatkozások

Allan, Keith–Kate Burridge (2006): *Forbidden words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: CUP.

Pizarro Pedraza, Andrea (2018): Introduction. In *Linguistic Taboo Revisited*. Mouton: De Gruyter, 1–11.

Suszczyńska Małgorzata (2003): A jóvátevés beszédaktusai a magyarban. In Németh T. Enikő– Bibok Károly (szerk.) *Tanulmányok a pragmatika köréből*. ÁNyT XX: 255–294.

---

¹ A kutatást az NKFIH 129378 sz. projektje támogatja.

HELTAI JÁNOS IMRE

Károli Gáspár Református Egyetem

A Transzlingválás mint lehetőség a romák nyelvi állampolgárságának erősítésére

Kulcsszavak: transzlingválás, sztenderdizáció, nyelvi állampolgárság

Előadásomban a romani beszédmódokat transzlingváló keretben közelítem meg, megkérdőjelezve az olyan hagyományos értelmezéseket, mint hogy a romani "a nem jövevényszóként értelmezhető szavak nagyon korlátozott szókincsével rendelkező nyelv" (Boretzky 1989: 357, saját fordítás) vagy a romani sok esetben már csak kontaktusváltozatként létezik ("Para-Romani", Bakker 2020). Amellett érvelek, hogy a transzlingválás fogalma, amely kiindulópontként a nyelvet a nyelvi repertoár fogalmával helyettesíti, alternatívát kínál a romanihoz köthető nyelvi gyakorlatok jellemzésére.

A romani nyelv standardizálási kísérletei, amelyek az Európában uralkodó egynyelvű és standard ideológiákból erednek, bár folyamatosan jelen vannak, mégis ellentmondásosak. Ennélfogva továbbra is problematikus a romani nyelv oktatási környezetbe, illetve más, sztenderd erőforrásokhoz kapcsolt színterekre való beemelése. Azt állítom, hogy a transzlingválás-alapú megközelítés jó esélyt kínál a romani nyelvet beszélők számára mind iskolai eredményességük fokozására, mind nyelvi állampolgárságuk megerősítésére. (Nyelvi állampolgárságon Williams és Stroud nyomán a két- és többnyelvű polgárokat illető, a közszféra hivatalos, tágabb szférájában lehetséges „méltányosabb beszélői jelenlétet” [2013: 293] értem).

Hivatkozások

Bakker, Peter (2020): Para-Romani Varieties. In Yaron Matras & Anton Tenser (eds.), *The Palgrave Handbook of Romani Language and Linguistics*. Cham: Palgrave Macmillan. 353–386.

Boretzky, Norbert (1989): "Zum Interferenzverhalten des Romani". *Language Typology and Universals* 42(3). 357–374

Williams, Quentin Emmanuel & Christopher Stroud (2013): Multilingualism in transformative spaces: Contact and conviviality. *Language Policy* 12. 289–311. <https://doi.org/10.1007/s10993-012-9265-4>

LAKATOS PÉTER

ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont

Romani fordítási nehézségek a Római misekönyv imádságaiban

Kulcsszavak: romani, fordítás, reáliák, szótár, egyház

A Római misekönyv-amely a Katolikus Egyház legfőbb liturgikus könyve – 1991-es fordítását 2021-ben revideálták, valamint szándékukat fejezték ki ennek romani (lovári) fordítására is.

A vallási nyelvi regiszterek fordítása során olyan lexémákkal találkozhatunk, mint „istenismeret”, „keresztségi fogadalom”, egyházmegye, „remete”, „megtestesülés” stb.

A romani lexémák, regiszterek hiányosságainak megoldására – főleg a lovári fordítási gyakorlatokban – jellemzően kétféle módszerrel találkozhatunk. A módszer lényege, hogy a forrásnyelvi – adott esetben magyar – mondat a lovári célnyelvben a definíciókhoz hasonló leírást tartalmaz a mondat vélt szemantikai jelentéséről (vö. Fischer 2010 91; Rostwoworski 2013: 35-36). A második a szókölcsonzés és az ezzel szoros összefüggésben lévő neologizálás módszere. Ez esetben a fordító saját maga alkot szót oly módon, hogy egy harmadik nyelvből kölcsönözve a forrásnyelvi azonos jelentéstartalommal bíró lexémát a romani nyelv, mint célnyelv adekvát grammatikai affixumainak (ragok, toldalékok, képzők stb.) alkalmazásával átalakítja azt. Az adekvát lexéma meghatározása két nyelv relációjában kimeríti a reália fogalmát, mint olyan fogalom, amely egy-egy kultúra nyelvközösségére jellemző, és egy másik kultúra számára ismeretlen (Klaudy 1997b); amely speciális jelentéssel rendelkezik az adott kulturális kontextusban (Valló 2000), és amely az adott kultúrához kötött, illetve abban gyökerezik (Dróth 2004) (vö. Honti 2011: 293-294). Mi a helyes fordítási mód?

BALÓ ANDRÁS MÁRTON
ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont

ZUZANA BODNÁROVÁ
Universität Graz

A hungaro-romani nyomában

Kulcsszavak: hungaro-romani, para-romani, kevert dialektus, titkos Romani lexikon

Para-romani változatok, amiknek a szókincese romani, de egy másik nyelv, többnyire a területileg közeli, többségi nyelv nyelvtanába van ágyazva (Bakker 2020), már a tizenhetedik század óta léteznek (ld. pl. Adiego 1998 és Bakker 2002). Kevert romani dialektusoknak is nevezik őket, és kétnyelvű közösségek titkos nyelvének tekintik (Bakker & van der Voort 1991). A jobban dokumentált angloromani, caló, baszk romani, dortika és skandináv romani változatok mellett, a romanival kapcsolatosan a közelmúltban megjelent szakirodalom szerint (pl. Réger 1995, Stewart 2002) létezik egy olyan para-romani változat is, amelynek romani szókincese a magyarral kombinálódik, és a romungró zenészek használják Magyarországon. Egy lehetséges magyar para-romani változatra legkorábban talán Hutterer 1963 utal, akinek a megfogalmazása szerint ez a romani szókincs megmaradt elemeinek az új nyelvi rendszerbe morfológiailag integrált változata. Kutatásunk keretében először teszünk kísérletet arra, hogy adatokat gyűjtsünk ebből a kevert változatról. Az elsődleges adatok a digitálisan zajló romungró kommunikációból (főként írott bejegyzésekből és hozzászólásokból) származnak. Az előadás keretében bemutatjuk a változatról szóló legkorábbi beszámolókat a XX. század első feléből fellelt újságcikkek alapján, és azokat a forrásokat, amelyek a hungaro-romani legkorábbi írott dokumentálásának tekinthetők (Bartos 1958, Kovalcsik & Kubinyi 2000). Mindezek, illetve újonnan gyűjtött adatok alapján felvázoljuk a változat néhány jegyét, funkcióját, és azon helyzeteket, amelyekben aktiválódik, összevetve azt néhány jobban ismert para-romani változattal.

Hivatkozások

- Adiego, Ignasi-Xavier (1998): The Spanish Gypsy vocabulary of manuscript 3929, Biblioteca Nacional de Madrid (18th Century): A rereading. *Journal of the Gypsy Lore Society*, 5th ser., 8 (1): 1–18.
- Bakker, Peter (2002): An early vocabulary of British Romani (1616): A linguistic analysis. *Romani Studies*, 5th ser., 12 (2): 75–101.
- Bakker, Peter (2020): Para-Romani Varieties. In *The Palgrave Handbook of Romani Language and Linguistics*, ed. Yaron Matras and Anton Tenser, 353–386. London: Palgrave Macmillan.
- Bakker, Peter és van der Voort, Hein (1991) Para-Romani languages: an overview and some speculations on their genesis. In *In the Margin of Romani: Gypsy languages in contact*, szerk. Peter Bakker és Marcel Cortiade, 16–44. Amsterdam: Publikaties van het Instituut voor Algemene Taalwetenschap 58. *Studies in Language Contact* I.
- Bartos, Tibor (1958): *Sosemvolt cigányország*. Budapest: Európa.
- Hutterer, Miklós (1963): A romani (cigány) nyelvjárások magyar elemei. *Nyelvtudományi értekezések* (40). 139–147.
- Kovalcsik, Katalin és Kubinyi, Zsuzsa (2000): *A csenyétei daloskert*. Magyar cigány iskolai énekeskönyv. Pécs: Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium.
- Réger, Zita (1995): The language of Gypsies in Hungary: an overview of research. *International Journal of the Sociology of Language* 111: 79–91.
- Stewart, Michael (2002): Deprivation, the Roma and ‘the underclass’. In *Postsocialism: Ideals, ideologies and practices in Eurasia*, szerk. C. M. Hann, 133–155. London: Routledge.

ROSENBERG MÁTYÁS
ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont

„A fodrász belőtte a séróm, de a csajom valahogy nem komálja” – romani kölcsönzések használata és jelentésváltozása a magyar nyelvben

Kulcsszavak: jövevénytör, romani nyelv, magyar nyelv, kölcsönzés, nyelvi változás

A romani jövevénytöröket illetően a magyar nyelvben több tendenciát is látunk, egyes szavak eltűnnek (*biboldó, ruppó*), míg mások divatossá válnak (*verda, piál*) – akár természetes és folyamatos nyelvi folyamatok révén, akár a média hatásának következtében. Bemutatom, hogy különbség figyelhető meg aközött, hogy egy szót valaki aktívan használ, vagy csak passzívan ismer, mindez pedig nem független annak jelentésétől. Az előadás bemutatja a romani kölcsönzésekkel foglalkozó diskurzus irányait, majd egy sok adatközlőt bevont kérdőíves kutatás eredményeinek ismertetése révén mutatja be a romani eredetű magyar szavak ismertségét és használatuk egyes jellemzőit a magyar nyelvet beszélők körében. A romani kölcsönzések ismertsége, használata, jelentése más és más mértékben folyamatos változásban van, ezt nemcsak az egyszerre észlelhető különböző jelentésvariánsok mutatják, hanem a kontextusfüggő szemantikai mezők, valamint az, hogy a szavak használata és ismerete nem független például a beszélő nemétől, szociális háttérétől, területi elhelyezkedésétől. A határon túli és a magyarországi magyar anyanyelvűek beszéde között eltérés figyelhető meg a romani jövevénytörök terén is, ugyanakkor belső területi különbségek is megfigyelhetők. Számos szó használati gyakorisága pedig azt támasztja alá, hogy sem a romani eredetű szleng ismerete, sem annak használata nem kizárólagosan a fiatalok beszédére jellemző, ugyanis ez szavanként és jelentésenként is változó lehet.

KARÁCSONYI KRISZTINA

PTE-BTK Neveléstudományi Doktori Iskola

Konstruktivizmus a romani oktatásában

Kulcsszavak: konstruktivizmus, nyelvpedagógia, romani nyelv, módszertan

A romani az európai cigánység eredeti anyanyelve, és noha a hazai romák körében anyanyelvként egyre kevesebben beszélnek, kultúra-és identitásmegőrző szerepe lehet.

Fontos tudni, hogy a romanira viszonylag nagy dialektális szétagoltság jellemző, ezért az egyes országokban beszélt más-más nyelvváltozatok nagyon eltérőek lehetnek, hiszen a többségi társadalmak nyelvei más-más módon hatnak a romani dialektusokra. Mindezt az angol, német, holland, stb. területek romani tankönyvei és a mögöttük húzódó nyelvpedagógiai-módszertani apparátus nem emelhető át egy az egyben a magyarországi romani tanításába. Ráadásul (legalább országonként) egységes nyelvpedagógiai és tanításmódszertani készletről sem beszélhetünk más európai országokban sem. A hazai romani tanításmódszertanára és nyelvpedagógiájára vonatkozó kutatásoknak is nagy hiánya, s ezzel összefüggően relevanciája van.

Előadásomban amellet érvelek, hogy a magyar romani oktatása során a konstruktivista nyelvpedagógia mentén érdemes eljárni. Ez a felfogás egyesíti a tudás, a tanulás, a megismerés és a kommunikációelmélet konstruktivista felfogását, és ötvözi ezeket a generatív nyelvelmélettel. A (nyelvi) tudás, így a nyelvtani szabályok konstruálásában, nem pedig átadásában hisz. Abból indul ki, hogy a generatív szemléletnek megfelelően a nyelv egy velünk született (innáta) biológiai képességünk. A nyelvelmélet szerint a grammatika univerzális, azaz alapjaiban minden nyelv egyforma, egyenlő. Ez a szemlélet hasznára válhat egy alacsony presztízsű nyelvnek.

MAJOR ÁGNES

Gandhi Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola

Lovári nyelvoktatás a Gandhi Gimnáziumban – modern nyelvoktatás, digitális lehetőségek

Kulcsszavak: közoktatás, digitalizáció, kétszintű érettségi, nemzetiségi oktatás, módszertan

A pécsi Gandhi Gimnázium nem csak azért fontos és jelentős intézmény, mert hazánk első érettségit nyújtó roma/cigány gimnáziuma, s immár három évtizede nyújt minőségi oktatást és otthon fiatalok százainak, hanem azért is, mert a nemzetiségi népismeret és nyelvoktatásban igyekszünk a lehető legmodernebb tanulássegítési módszerekkel szolgálni a tanulókat. Ez nem csak motivációjukat vagy épp nyelvtanulói sikerességüket növeli, de a nyelv iránti pozitív attitűd kialakításában is fontos szerepet játszik. Tanulóink minden más tantárgyhoz hasonlóan a lovári nyelvet is laptopok, okostelefonok segítségével tanulják, ami nem kevés kihívás elé állítja a nyelvoktatókat, akik nem rendelkeznek a többi közismereti tárgyhoz hasonlóan készen kapott digitális tananyagokkal, oktatási segédeszközökkel. Az előadás során néhány platformot ismerhetnek meg gyakorlati segítséget adva ezzel azok számára, akik tanulóik számára a nyelvtanulás digitális eszközeivel szeretnének többlettámogatást nyújtani.

LAKATOS SZILVIA

PTE-BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

A Romani Nyelvi Műhely bemutatása

Kulcsszavak: romani nyelv, romani nyelvi műhely, oktatási segédanyagok, digitális oktatás

Előadásomban szeretném bemutatni a magyarországi Romani Nyelvi Műhelyt. A Romológiai Kutatóközpont a PTE BTK Neveléstudományi Intézetének Romológia és Nevelésszociológia Tanszékén belül alakult 2012-ben. Célja, hogy a hazánkban és nemzetközi szinteken a roma, cigány néppel foglalkozó kutatásokat nyomon kövesse, strukturálja, értelmezze.

A Romani Nyelvi Műhely létrehozásának célja, azoknak a korpusztervezési feladatoknak az elvégzése, amelyek során e nyelvek alkalmassá válnak a pontos és árnyalt kifejezésre, a nyelvtervezési, nyelvújítási stratégiák meghatározása egy egységes norma, egyfajta nyelvi állandóság kialakulása érdekében a helyesírás, a nyelvtani és kiejtési szabályok területén egyaránt. További cél, a romani és a beás nyelvek tudatos és szándékos alakítása, a szókincs-gazdagítási, -bővítési módok eldöntése. A beás és a romani műhely munkájához folyamatosan csatlakoznak további elkötelezett szakemberek, nyelvoktatók és nyelvészek is. (Lakatos, 2012)

A ROMA-NEMZ-PED-20-0006 azonosítószámú projektnek köszönhetően első alkalommal nyílt lehetőség arra, hogy az egyetem berkein kívül tevékenykedő romani nyelvoktatók számára találkozási lehetőséget biztosítson a műhely, valamint kialakítson egy szakmai bázist, ahol nemcsak tapasztalatcserére nyílik lehetőség, hanem különféle kiadványok, oktatási segédanyagok gondozására is. Ennek a pályázatnak köszönhetően havi rendszerességgel találkoztak a régi és újonnan csatlakozó tagok az on-line térben és különböző témákban tudtak egymással diskurzust folytatni, valamint meghívott nyelvészek, kutatók tartottak előadást tevékenységükről és a műhely tagjainak lehetősége nyílt párbeszédet folytatni a kutatókkal.

A jelenleg futó ROMA-NEMZ-PED-22-0004 azonosítószámú projekt az előző folytatásaként töretlenül működik, és idén ennek a pályázatnak köszönhetően nemcsak az on-line kapcsolattartásra és kiadványok készítésére nyílt lehetőségünk, hanem meg tudtuk szervezni a Pécsen az Országos Romani Nyelvi Konferenciát is.

Hivatkozások

Lakatos Szilvia 2012. A romani nyelv közösségi használatának és közoktatási helyzetének vizsgálata Magyarországon Doktori (PhD) értekezés

Orsós Anna (2012): *A Romológiai Kutatóközpont megalakulása*. Kézirat